

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-121>
УДК 657

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF INVESTMENT PROCESSES ON THE SECURITIES MARKET

Волошина-Сідей Вікторія Вадимівна

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4772-7261>

Чилій Андрій Андрійович

магістрант,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6016-6430>

Voloshyna-Sidei Viktoriia, Chili Andrii
V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv

У статті проаналізовано сутність та поняття ринку цінних паперів, досліджено наукові бачення щодо сутності інвестиційних процесів на ринку цінних паперів, визначено їх роль як об'єкта управління, розкрито науково-методичні підходи до управління інвестиційними процесами та запропоновано шляхи активізації процесів інвестування на ринку цінних паперів України. У процесі дослідження з'ясовано основні фактори, які негативно впливають на формування та стабільність на РЦП України. Охарактеризовано інформаційно-аналітичне забезпечення, що необхідне при здійсненні оперативного аналізу та якісного стратегічного управління інвестиційними процесами. За результатами проведеного дослідження здійснено групування індикаторів оцінювання ефективності та дієвості реалізації інвестиційних процесів та запропонована система заходів щодо розвитку та активізації інвестиційного інструментарію на фінансовому ринку України.

Ключові слова: цінні папери, ринок цінних паперів, інвестиційні процеси, інформаційно-аналітичні джерела, учасники ринку цінних паперів.

The article analyzes the essence and concepts of the securities market, researches scientific visions regarding the essence of investments in the securities market, defines their role as an object of management, reveals scientific and methodological approaches to the management of investment processes, and suggests ways to activate investment processes in the securities market of Ukraine. In the process of research, the main factors that negatively affect the formation and stability of the SM of Ukraine have been identified. Functional features, principles of the securities market were investigated in the work, the economic nature of the investment process and related concepts were revealed, and the tools and participants ensuring the implementation of the investment process on this market were characterized. The information and analytical support necessary for operational analysis and high-quality strategic management of investment processes is characterized. The components of information and analytical support of the system of implementation of investment processes on the national RCP have been determined, and the tools and participants of investment processes on the financial market have been determined. According to the results of the research, the indicators for evaluating the efficiency and effectiveness of the implementation of investment processes were grouped and a system of measures was proposed for the development and activation of investment tools on the financial market of Ukraine. Based on the results of the research, the article offers scientific and practical recommendations for the activation of investment processes on the national securities market, namely: improvement and expansion of investment instruments by groups of equity, debt and mortgage securities; institutional support for the activities of participants in this market, expansion of public-private partnership; technological and functional improvement of the market infrastructure. These measures will provide participants with new investment tools and mechanisms and will be an incentive for the further development of the securities market.

Keywords: securities, securities market, investment processes, information and analytical sources, securities market participants.

Постановка проблеми. Україна протягом останніх десятиліть переживає значну економічну трансформацію, зокрема перехід до ринкової економіки, економічні кризи та кризу, спричинену військовою агресією. Ринок цінних паперів є важливою складовою процесу переходу до ринкової економіки, оскільки він сприяє залученню капіталу, підтримує розвиток підприємств і стимулює економічне зростання. Глибоке дослідження інвестиційних процесів допоможе зрозуміти бар'єри та стимули для залучення капіталу з-за кордону, що може сприяти інтеграції України у світову фінансову систему. Оскільки ринок цінних паперів в Україні відносно новий і мало досліджений серед широкого загалу, актуальність досліджень також полягає у підвищенні рівня фінансової грамотності населення, що сприятиме розширенню кола інвесторів, включаючи дрібних та приватних осіб. Враховуючи глобальні виклики та сучасні тенденції на світових фінансових ринках, такі як цифровізація та зростання екологічно стійких інвестицій, дослідження українського ринку дозволяє адаптувати його до нових умов та трендів. Отже, аналіз процесу інвестування на ринку цінних паперів України є важливим як для внутрішнього розвитку фінансової системи, так і для інтеграції у міжнародні ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інвестування на ринку цінних паперів багатогранні та актуальні. Вивченню механізмів інвестування на цьому ринку та проблемних аспектів участі різних учасників присвятили свої дослідження такі відомі закордонні науковці, як А. Деміргуч-Кунт, М. Джонк, Д. Ліндсей, Дж. Маркус, В. Шарп, Т. Хаавелмо, Ю. Фама та інші. Приділяли вивченню цих питань і вітчизняні дослідники, зокрема В. Базилевич, О. Барановський, Т. Біловус, В. Вірченко, А. Дука, Ю. Коваленко, Ю. Кравченко, С. Кульпінський, Т. Майорова та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Основна увага науковців приділена теоретико-методичного обґрунтуванню та розробленню концепції активізації інвестиційних процесів на ринку цінних паперів з урахуванням сучасних викликів і загроз, водночас є багато напрямів, які потребують подальшого дослідження для глибшого розуміння ринку, особливо в контексті України. Не до кінця вивчена психологія інвесторів, їхні очікування та реакції на ринкові коливання. Більш глибоке дослідження поведінкових фінансів може допомогти краще зрозуміти, як приймаються інвестиційні рішення в умовах

нестабільності. Останнім часом все більше уваги приділяється впровадженню блокчейну, фінтех-рішень і автоматизованого трейдингу. Однак цей аспект потребує подальших досліджень в контексті України, оскільки цифровізація може кардинально змінити структуру та роботу ринку цінних паперів. Хоча Україна робить кроки для інтеграції у світову фінансову систему, питання міжнародної співпраці, доступу до глобальних ринків та адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів ще потребує глибокого аналізу. Отже, хоча багато аспектів інвестування на ринку цінних паперів в Україні вже досліджено, є ще чимало питань, які потребують глибшого аналізу для повнішого розуміння особливостей ринку та його потенціалу для розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретичних засад поняття ринку цінних паперів, дослідження наукових бачень щодо сутності інвестиційних процесів на ринку цінних паперів, визначення їх роль як об'єкта управління, розкриття науково-методичних підходів до управління інвестиційними процесами та запропонувати шляхи активізації процесів інвестування на ринку цінних паперів України. Виходячи з поставленої мети слід вирішити наступні завдання:

- узагальнити інформаційний базис щодо тлумачення поняття «ринку цінних паперів»;
- охарактеризувати інформаційно-аналітичне забезпечення, що необхідне при здійсненні якісного стратегічного управління інвестиційними процесами на ринку цінних паперів;
- виділити основні фактори, які негативно впливають на формування та стабільність РЦП України;
- запропонувати шляхи активізації процесів інвестування на ринку цінних паперів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Подальшого дослідження для глибшого розуміння ринку, особливо в контексті України, потребує тлумачення сутності поняття ринку цінних паперів. Варто зазначити, що сучасні економісти не мають чіткого тлумачення природи ринку цінних паперів та фондового ринку і співвідношення між цими поняттями. Так, деякі науковці ототожнюють ці поняття, так і законотворці. У ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» зазначається, що: «Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – це сукупність учасників фондового

ринку та правовідносин між ними щодо емісії, обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів (у тому числі деривативних цінних паперів) [5].

Майорова Т. В. Вважає, що ринок цінних паперів це складний механізм, за допомогою якого встановлюються відповідні правові та економічні взаємовідносини між підприємствами, корпораціями та іншими структурами, яким необхідні фінансові кошти для свого розвитку, та організаціями й громадянами, які їх можуть позичити (надати) на певних умовах» [4]. Барановський О. І. зазначає говорить, що ринок цінних паперів – це двосегментна система (структура), яка складається з ринку комерційних цінних паперів і фондового ринку» [1, с. 22]. Автор вважає, що виділення зі складу РЦП фондового ринку, вищої форми інвестиційних ринків, підвищить його рольове значення в процесах макроекономіки: «фондовий ринок виступає регулятором інвестиційної діяльності в ринковій економіці, визначає процеси накопичення капіталу, а з урахуванням стійкого співвідношення накопичення та споживання – також споживання» [1, с. 23]. Загородній А. Г. під ринком цінних паперів розуміє ринок, який акумулює грошові заощадження юридичних осіб і громадян та спрямовує їх на виробниче і невиробниче вкладання капіталів» [3].

Білоус Т. В. трактує ринок цінних паперів як частину фінансового ринку, зокрема ринку капіталу, що є системою економічно-правових відносин щодо емісії, обігу та обліку цінних паперів, пов'язану з перерозподілом грошових ресурсів між емітентами, інвесторами та професійними учасниками на основі співвідношення попиту та пропозиції цінних паперів за відповідної інфраструктурної підтримки [2, с. 29].

Отже, як бачимо трактування науковців різняться, пропонуємо наступне розуміння ринку цінних паперів – це сегмент фінансового ринку, де здійснюється випуск, купівля-продаж та обіг фінансових інструментів, таких як акції, облігації, деривативи та інші види цінних паперів. Його головною метою є мобілізація капіталу для підприємств і держави, а також надання можливостей для інвесторів отримати дохід, використовуючи різноманітні фінансові інструменти. Функціонування ринку цінних паперів забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів між суб'єктами економіки, підвищує прозорість фінансових потоків і сприяє ефективнішому використанню капіталу. Це трактування підкреслює кілька ключових моментів:

1. Функції ринку: залучення капіталу та надання можливостей для інвестування.

2. Структура: акцент на різноманітності фінансових інструментів (акції, облігації, деривативи).

3. Роль у економіці: ринок сприяє перерозподілу ресурсів і підвищує ефективність використання капіталу.

4. Прозорість і доступність інформації: важливість інформаційної відкритості для забезпечення довіри інвесторів.

Розвиток та ефективність РЦП першочергово залежать від ефективного регулювання інвестиційних процесів, які здійснюються на ньому, що здатне забезпечити ефективну трансформацію інвестиційних ресурсів, що є в економіці, в інвестиції через інвестиційний інструментарій РЦП. Саме наявність суб'єктно скоординованого ефективного регулювання, спроможного організувати інвестиційні процеси на ринку, налагоджувати діяльність та взаємозв'язки між державою та усіма учасниками РЦП, уможливує злагоджене функціонування як РЦП загалом, так і його окремих суб'єктів [2, с. 71]. Інформаційно-аналітичне забезпечення є ключовим елементом для здійснення якісного стратегічного управління інвестиційними процесами на ринку цінних паперів. В умовах динамічного ринку воно допомагає керівникам і інвесторам приймати обґрунтовані рішення, аналізуючи фінансові ризики, тенденції та можливості. Основні компоненти такого забезпечення можна охарактеризувати так:

1. Економічна та фінансова інформація, яка надає дані про стан економіки (ВВП, рівень інфляції, облікова ставка, безробіття) і є базовою інформацією для прогнозування загальних умов інвестування на ринку. Звіти про прибутки та збитки, баланси, грошові потоки компаній-емітентів дозволяють інвесторам оцінити їх фінансову стабільність і перспективи розвитку. Інформація про розвиток окремих галузей економіки допомагає визначати найпривабливіші сфери для інвестицій, а також розуміти ризики, пов'язані з окремими секторами.

2. Аналітичні інструменти та прогнози. Оцінка фінансового стану компаній на основі аналізу їх активів, зобов'язань, доходів та витрат. Він дозволяє визначати внутрішню вартість цінних паперів і приймати рішення щодо їх придбання або продажу. Технічний аналіз, який буде використовуватися для прогнозування майбутньої поведінки цін на цінні папери на основі історичних даних. Гра-

фіки, індикатори та інші інструменти технічного аналізу допомагають визначати моменти для входу чи виходу з інвестицій. Розробка і впровадження сучасних аналітичних систем, що дозволить моделювати ймовірні ризики, оцінюючи, як різні фактори (політичні, економічні, соціальні) можуть вплинути на ринок цінних паперів.

3. Регуляторна інформація, представлена нормативно-правовим аспектом, а саме актуальні зміни у законодавстві, податкові норми та регуляторні вимоги є важливою складовою стратегічного планування. Інвестори повинні бути в курсі всіх нових постанов, які можуть впливати на діяльність компаній-емітентів або їхні інвестиційні стратегії.

4. Інформація про ринкову динаміку, а саме котирування цінних паперів, яке дає змогу вчасно мати інформацію про актуальні ціни на акції, облігації та інші цінні папери, що дає можливість здійснювати короткострокові і довгострокові прогнози. Інформація про обсяг торгів, ліквідність ринку, індикатори фондових індексів (як на національному рівні, так і на міжнародному) дозволяє оцінити поточну ситуацію на ринку.

5. Міжнародна економічна інформація, яка показує глобальні економічні та фінансові тренди. Оскільки український ринок цінних паперів інтегрований у світову економіку, важливо відслідковувати глобальні ринкові тренди, рухи світових індексів, ціни на сировину (нафта, газ, метали), а також економічну політику великих держав. Коливання валютних курсів впливають на інвесторів, особливо якщо інвестиції здійснюються у валюті або на міжнародних ринках.

6. Аналітичні звіти та дослідження – прогнози авторитетних рейтингових агентств (наприклад, S&P, Moody's, Fitch) є важливим джерелом інформації для стратегічного управління. Рейтингові оцінки допомагають інвесторам визначати ступінь надійності емітентів і окремих фінансових інструментів.

7. Технологічні платформи та аналітичні системи. Використання сучасних технологічних платформ для моніторингу ринку, торгівлі цінними паперами та аналізу ризиків є важливим для ефективного управління інвестиціями. Інструменти для збору та обробки великих масивів інформації (Big Data, штучний інтелект) можуть надавати оперативні прогнози та рекомендації на основі великих обсягів даних.

8. Інформаційно-аналітична підтримка прийняття рішень, дає змогу одержувати

інформацію та здійснювати аналіз, що допомагає інвесторам розробляти стратегії диверсифікації активів, щоб зменшити ризики та максимізувати прибутки. Важливо також мати доступ до постійного аналізу та оцінки ефективності інвестиційних стратегій, зокрема за допомогою показників доходності, ризику та волатильності портфеля.

Таким чином, для ефективного стратегічного управління інвестиційними процесами на ринку цінних паперів необхідно забезпечити постійний доступ до різноманітної фінансової та аналітичної інформації, яка включає макроекономічні дані, ринкові котирування, регуляторну інформацію, а також прогнози і оцінки ризиків. Тільки на основі всебічного аналізу можна приймати зважені інвестиційні рішення.

Проаналізувавши сучасну тенденцію на ринку цінних паперів України, можна виділити наступні кластери проблемних аспектів, які потребують нагального вирішення:

– Поведінка інвесторів – не до кінця вивчена психологія інвесторів, їхні очікування та реакції на ринкові коливання, більш глибоке дослідження поведінкових фінансів може допомогти краще зрозуміти, як приймаються інвестиційні рішення в умовах нестабільності.

– Вплив цифровізації та новітніх технологій – останнім часом все більше уваги приділяється впровадженню блокчейну, фінтех-рішень і автоматизованого трейдингу, однак цей аспект потребує подальших досліджень в контексті України, оскільки цифровізація може кардинально змінити структуру та роботу ринку цінних паперів.

– Інтеграція українського ринку в міжнародний – хоча Україна робить кроки для інтеграції у світову фінансову систему, питання міжнародної співпраці, доступу до глобальних ринків та адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів ще потребує глибокого аналізу та розробки з боку держави механізмів адаптації вітчизняного ринку до вимог міжнародної практики.

– Вплив ESG-факторів (екологічні, соціальні, управлінські аспекти) – у світі зростає інтерес до інвестування з урахуванням ESG-факторів. Український ринок поки що недостатньо розвинений у цьому напрямку, тому вивчення потенційного впливу цих трендів є важливим для майбутнього розвитку.

– Проблеми недовіри до вітчизняного ринку цінних паперів зовнішніх і внутрішніх інвесторів. Багато інвесторів, як інституційних, так і

приватних, можуть не довіряти ринку через історичні, економічні, фінансові та політичні труднощі та кризові явища.

Поліпшення практики інвестування на ринку цінних паперів України в умовах кризи та війни вимагає особливих підходів і стратегій для подолання ризиків та підтримки інвестиційної активності. Нижче наведено кілька можливих шляхів покращення:

1. Підвищення прозорості та довіри до ринку. Покращення фінансової звітності – забезпечення регулярної, зрозумілої та прозорої звітності українських компаній, особливо тих, що котируються на фондових біржах, допоможе підвищити довіру інвесторів. Інвестори мають отримувати доступ до якісної інформації про фінансовий стан компаній. Запровадження кращих практик корпоративного управління – впровадження високих стандартів корпоративного управління, що включає дотримання прав акціонерів, незалежність ради директорів і відкритість процесів прийняття рішень, зробить компанії привабливішими для інвесторів.

2. Створення стимулів для інвесторів. Податкові пільги – в умовах війни та кризи варто розглянути можливість запровадження тимчасових податкових пільг для інвесторів, що вкладають у компанії, які працюють на внутрішньому ринку. Це може стимулювати нові вкладення капіталу. Захист прав інвесторів – в умовах підвищених ризиків, викликаних війною, слід посилити законодавство, яке захищає права інвесторів, зокрема, щодо прозорості угод, захисту від недобросовісної конкуренції та мінімізації випадків шахрайства.

3. Розвиток державних програм підтримки. Державні гарантії – уряд може запровадити програми державних гарантій для інвесторів, які вкладають у стратегічні галузі економіки або у відновлення зруйнованих підприємств, що зменшить інвестиційні ризики. Фонд стабілізації інвестицій – створення державного або приватно-державного фонду для підтримки стратегічних секторів економіки, таких як інфраструктура, агропромисловий сектор або енергетика, дозволить залучати інвесторів за допомогою гарантій повернення вкладень.

4. Підтримка інновацій та нових технологій. Розвиток фінтех-сектору – цифрові платформи для торгівлі цінними паперами, використання блокчейну для підвищення прозорості угод та захисту прав інвесторів – це інновації, які можуть зробити інвестування простішим і безпечнішим. Впровадження

ESG-інвестицій – інвестори у всьому світі все більше звертають увагу на екологічну, соціальну та управлінську відповідальність компаній (ESG). Українським компаніям варто орієнтуватися на ці стандарти, щоб бути конкурентоспроможними на міжнародних ринках.

5. Диверсифікація ринкових інструментів. Запровадження нових фінансових інструментів – крім акцій та облігацій, можна розвинути ринок похідних фінансових інструментів (деривативів), зокрема опціонів і ф'ючерсів, що надасть інвесторам більше можливостей для диверсифікації ризиків. Впровадження «зелених облігацій» – зважаючи на сучасні глобальні тренди, варто стимулювати випуск «зелених» облігацій для фінансування екологічно важливих проєктів, таких як відновлювана енергетика та екологічна інфраструктура.

6. Залучення іноземних інвесторів. Підтримка міжнародних партнерств – поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, такими як ЄБРР, МВФ, Світовий банк, може забезпечити залучення капіталу на вигідних умовах для інвестування в інфраструктурні проєкти або підприємства критично важливих галузей. Лібералізація валютного регулювання – стабільний та ліберальний режим для валютних операцій інвесторів зробить ринок цінних паперів привабливішим для міжнародних гравців.

7. Освітні ініціативи та підвищення фінансової грамотності. Поширення інформації про інвестиційні можливості на ринку цінних паперів – важливо проводити державні й приватні освітні кампанії для населення, щоб підвищити рівень фінансової грамотності щодо можливості інвестування на ринку цінних паперів. Це дозволить залучити більше дрібних і середніх інвесторів. Підтримка навчання інвесторів – створення програм навчання для інвесторів, які допоможуть їм краще розуміти механізми роботи фондового ринку, оцінювати ризики і приймати більш зважені рішення.

8. Розвиток страхової інфраструктури. Інвестиційне страхування – впровадження страхових продуктів, які покривають ризики, пов'язані з війною, макроекономічними коливаннями або іншими форс-мажорними обставинами, допоможе знизити ризики для інвесторів і стимулювати нові вкладення на ринку цінних паперів.

Висновки. За результатами проведеного дослідження проаналізовано сутність та поняття ринку цінних паперів, досліджено наукові бачення щодо сутності інвестицій-

них процесів на ринку цінних паперів, визначено їх роль як об'єкта управління. У процесі дослідження з'ясовано основні фактори, які негативно впливають на формування та стабільність на РЦП України. Охарактеризовано інформаційно-аналітичне забезпечення, що необхідне при здійсненні оперативного аналізу та якісного стратегічного управління інвестиційними процесами. За результатами проведеного дослідження здійснено групування кластерів проблемних моментів, які притаманні ринку цінних паперів України (нестабільність законодавчо-нормативної бази, не до кінця вивчена психологія інвесторів, вплив

цифровізації та новітніх технологій (за якими вітчизняний ринок цінних паперів не встигає), низький рівень фінансової обізнаності, недовіра інвесторів, економіко-політичні кризові явища в країні, проблеми інтеграції українського ринку цінних паперів у світовий ринок та інше). Нами була запропонована система заходів щодо розвитку та активізації інвестиційних процесів на фондовому ринку України, запровадження цих заходів, на нашу думку дозволить покращити інвестиційний клімат на ринку цінних паперів в Україні навіть в умовах кризи та війни, сприятиме залученню капіталу й підвищенню стійкості економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барановський О.І. Сутність і чинники фінансової безпеки фондового ринку. *Фінанси України*. 2016. № 1. С. 20–38.
2. Білоус Т.В. Інвестиційні процеси на ринку цінних паперів України. дис...канд. екон. наук: 08.00.08. Чернігів, 2021. 297 с.
3. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Київ : Знання, 2007. 1072 с.
4. Майорова Т.В. Інвестиційний процес і фінансово-кредитні важелі його активізації в Україні: монографія. Київ : КНЕУ, 2013. 332 с.
5. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: закон: від 19.06.2020 р. № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>

REFERENCES:

1. Baranovskyi O.I. (2016) Sutnist i chynnyky finansovoi bezpeky fondovoho rynku. [The essence and factors of financial security of the stock market]. *Finansy Ukrainy*, vol. 1, pp. 20–38.
2. Bilous T.V. (2021) Investytsiini protsesy na rynku tsinnykh paperiv Ukrainy. [Investment processes on the securities market of Ukraine]: dys....kand. econ. nauk: 08.00.08. Odesa, 297 p. (in Ukrainian)
3. Zahorodnii A.H., Vozniuk H.L. (2007) Finansovo-ekonomichni slovnyk. [Financial and economic dictionary]. Kyiv: Znannia, 1072 p. (in Ukrainian)
4. Maiorova T.V. (2013) Investytsiinyi protses i finansovo-kredytni vazheli yoho aktyvizatsii v Ukraini: monohrafiia [Investment process and financial and credit levers of its activation in Ukraine: monograph]. Kyiv: KNEU, 332 p. (in Ukrainian)
5. Pro rynky kapitalu ta orhanizovani tovarni rynky: zakon: vid 19.06.2020 r. № 738-IX [On capital markets and organized commodity markets: law]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>